

MÜHAZİRƏ 7

COĞRAFIYANIN TƏDRİSİ METODİKASI

KAFEDRA : Azərbaycan coğrafiyası və coğrafiyanın tədrisi metodikası kafedrası

MÜƏLLİM: Dos. Nərminə Seyfullayeva

TARİX: 2017

MÖVZU: COĞRAFIYA TƏDRİSİNİN PEDAQOJİ-PSIXOLOJİ ƏSASLARI

MÜHAZİRƏNİN PLANI

1. Prinsip nədir
2. Azərbaycan Respublikasının təhsil sisteminin əsas prinsipləri
3. Təhsil prinsiplərinin təsnifatı
4. **Təlim prosesini təşkil etmək üçün nəzərdə tutulan prinsiplər**
5. **Fəal təlim prinsipləri**
6. Təhsilverici prinsiplər
7. Tərbiyəedici prinsiplər

Bir insanı n necə gülməsi onun tərbiyəsini,
Nəyə gülməsi isə ağı lı nı göstərir!!!!

Əsas məqamlar

Coğrafiya tədrisinin pedaqoji-psixoloji əsasları. Təlim prosesinin psixoloji prinsipləri. Təhsilverici, şəxsiyyətverici və inkişafetdirici təlim prinsipi. Coğrafiya fənninin tədrisində şagirdin psixoloji inkişafının özünəməxsusluğu

Özünü-təşkil prinsipi, Kollektivçilik prinsipi, müstəqillik prinsipi, Aparıcılıq prinsipi, Məsuliyyətlik prinsipi, Təlim prosesinin psixoloji təminatı prinsipi, Şəxsiyyət yönümlü təlim. Fəal idrak prinsipi, İnkişafetdirici təlim prinsipi, Qabaqlayıcı təlim prinsipi, Çeviklik prinsipi, Əməkdaşlıq prinsipi, Dialoji təlim prinsipi

PRİNSİP NƏDİR

İnsanların hər hansı fəaliyyəti prosesində istinad etdiyi, rəhbər tutduğu qaydalar sistemidir. Təlim prinsipləri öyrədənin (müəllimin) öyrətmə prosesində əsaslandığı qayda və qanunlardır. Təlim prinsipləri təlimin məqsədindən asılı olaraq dəyişir.

Müqayisə

Ənənəvi təlim prosesində psixologi prinsip – tərbiyəedici təlim prinsipi olmuşdur

Müasir təlim prosesində əsas prinsip öyrədici prinsipdir

DÖVLƏTİN TƏHSİL PRİNSİPLƏRİ- Təhsil islahatı proqramında öz əksini tapmışdır.

1. Demokratikləşdirmə - cəmiyyətin üzvlərini təhsil prosesinə fəal iştirak etməyə cəlb etmə deməkdir; tədris müəssisəsinin “şəffaflığı” prinsipinin həyata keçirilməsidir.

2. Humanistləşdirmə –şagirdə münasibətin dəyişilməsini nəzərdə tutur, o cümlədən yaradıcı inkişaf qabiliyyətli və humanist yönümlü şəxsiyyətin formalaşdırılması; əqli və fiziki imkanlarından, öyrənmə qabiliyyətindən asılı olmayaraq şagirdin şəxsiyyətinə hörmətlə yanaşma; şagirdin qabiliyyət və təmayüllərinin aşkar edilməsi və onların inkişafı üçün şəraitlərin yaradılması.

3. Diferensiallaşdırma – təlimin diferensiallaşdırılması şagirdlərin imkanlarının nəzərə alınması ilə qurulur.

4. Fərdiləşdirmə – təhsilin fərdiləşdirilməsi şagirdlərin fərdi maraq və tələbatlarının nəzərə alınmasıdır.

5. İnteqrasiya – təhsilin inteqrasiyası fənlərin öyrənilməsi zamanı fənlərarası əlaqələrin aşkar edilməsi əsasında global təfəkkürün formalaşdırılmasının vacibliyini nəzərdə tutur.

6. Humanitarlaşdırma – təhsilin humanitarlaşdırılması şəxsiyyətin yaradıcı inkişaf prosesinin şərti kimi çıxış edir və təhsilin məzmununun formalaşmasına yeni yanaşmanı nəzərdə tutur. Bu ümumbəşəri dəyərlərin yaradılması ilə bağlı fənlərin rolunun artmasını, öz xalqının mədəniyyətinə birləşmə və dünya mədəniyyətinin dəyərləri ilə tanışlığı ifadə edir.

Təlim prinsiplərinin təsnifatı

PEDAQOJİ

Öyrənməyi öyrətməyə əsaslanır

PSIXOLOJİ

İnkişaf -etdiricilik prinsipinə əsaslanır

Pedaqoji prinsiplərin məqsədi

Hər bir şagirdin mədəni, yüksək əxlaqi, fəal yaradıcı və sosial bacarıqlara malik olan şəxsiyyət kimi tərbiyyə edilməsi.

TƏLİM PRİNSİPLƏRİNİN TƏSNİFATI

1.Təlim prosesini təşkil etmək üçün nəzərdə tutulan prinsiplər- özünü təşkil, kollektivçilik, müstəqillik, aparıcılıq, məsuliyyətlik, təlim prosesinin psixoloji təminatı

2. Fəal təlim prinsipləri- Şəxsiyyətə yönəlmiş təlim prinsipi, fəal idrak prinsipi, inkişafedici təlim prinsipi, qabaqlayıcı prinsip, çeviklik prinsipi, d

Təlimin ünsürləri və şəraiti	Təlimin qanunları (qanunauyğun əlaqələr)
I. Təlimin məqsəd və vəzifələri	Təlimin cəmiyyətin tələbatı və həyatla əlaqəsi qanunu Təlimdə təhsil, tərbiyə və inkişaf proseslərinin vəhdəti qanunu
II. Təhsilin məzmunu	Mənimləmə səviyyəsinin təlimin elmiliyi və sistemliliyindən asılılığı qanunu
III. Təlimin vasitə, metod və təşkili formaları	Təlimdə konkretlə mücərrədin vəhdəti qanunu Təlimin səmərəsinin şagirdin öyrənmə fəaliyyətinin xarakterindən asılılığı qanunu Təlimdə məqsədin məzmunu, onun vasitəsilə təlimin metod, vasitə və təşkili formalarını şərtləndirməsi qanunu
IV. Təlim şəraiti	Təlimin keyfiyyətinin şagirdlərin real təhsil imkanları ilə şərtlənməsi qanunu Təlim prosesinin onun cərəyan etdiyi şəraitdən asılılığı qanunu
V. Təlimin nəticələri	Təlimin nəticəsinin bilik və bacarıqların möhkəmliyi ilə şərtlənməsi qanunu

ialoji prinsip əməkdaşlıq prinsipi

3. Təhsilverici prinsiplər- **fərdi yanaşma prinsipi**,

PSIXOLOJİ PRİNSİPLƏRİN MƏQSƏDİ

Hər bir şagirdin fiziki və əmək bacarıqlarının, zehni qabiliyyətlərinin inkişaf etdirilməsi, dərk etmə maraqlarının və meyllərinin təmin edilməsidir.

TƏDRİSİN PSIXOLOJİ TƏHLİLİ

İdrak proseslərinin –yəni tefəkkür və təxəyyülün inkişafı, tədris əməliyyatları və intellektual bacarıqların formalaşdırılması təlimin psixoloji məqsədinin əsasını təşkil edir.

ŞAGİRDİN PSIXOLOJİ İNKİŞAFI

Şagirdin psixoloji inkişafı istiqamətləndirici və inkişafetdirici təlimə əsaslanır.

PSIXOLOJİ İNKİŞAFIN NƏTİCƏSİ

Psixoloji inkişafın nəticəsi biliklər deyil, əqli inkişaf ölçüləridir.

Bilik və bacarıqların möhkəmləndirilməsi prinsipi

Bu prinsip təlimdə şagirdlərə əsaslı biliklər verməyi, onların hafizədə uzun müddət saxlanmasını təmin etməyi nəzərdə tutur. Bilik izləri nə qədər dərin olarsa, öyrənilən material bir o qədər möhkəm yadda qalar.

Bilik və bacarıqların möhkəmliyi təlimin səmərəsinin mühüm şərtidir: əgər öyrənilən bilik tez unudulursa, təlimdə irəli getmək, əvvəlki biliklərə əsaslanan yeni bilikləri mənimsəmək mümkün olmaz.

ƏLAVƏ

Y.A.Komenski biliyi möhkəmlətmək qeydinə qalmayan müəllimin işini xəlbirlə su daşmağa bənzədirdi.

K.D.Uşinski isə belə müəllimi yükü arabada pis bağlamış, lakin atları qovaraq mənzil başına tez çatmağa çalışan kefli arabaçıya bənzədirdi.

Şəxsiyyətə yönəlmiş təlim prinsipi.

İnsan bütün ömrü boyu qazanılan məlumatın təxminən 70% ni 6 yaşa qədər əldə edir. Məktəbə daxil olduqdan sonra uşağın idrak fəallığı mühüm dərəcədə ləngiməyə başlayır. Məktəbə qədər dövrdə uşaq dünyanı bir tədqiqatçı kimi dərk edir: o suallar verir və cavab tapmaq üçün imkanı müxtəlif mənbələrdən istifadə edir. Məktəbə gəldikdən sonra müəllim uşaqdan diqqətlə qulaq asıb dediklərini yadda saxlamağı tələb edir. beləliklə şagird passiv mövqeyə keçir

Bu cür təlim prosesinin mərkəzində şagird yox, müəllim olur. Şagirdin dərk etmə imkanları məhdudlaşır, onun ehtiyacları, maraq və qabiliyyəti nəzərə alınmır. Müasir təlim şagirdi fəallaşdırmaq üçün onun bir şəxsiyyət kimi təlim prosesinin mərkəzi obyektinə kimi çıxış etməyə istiqamətləndirir. Müəllim şagirdə şəxsiyyət kimi yanaşır, onun fərdi cəhətləri nəzərə alır və hörmət əsasında münasibət göstərir.

İnkişafedici təlim prinsipi.

Təlim inkişafı qabaqlamalı, «uşağı inkişaf zonasına» yönəltməlidir. Bu inkişaf zonasında uşağın potensial imkanları üçün xüsusi təlim şəraiti yaradılmışdır. Uşağın müstəqil fəaliyyəti bilik bacarıqları əldə etmək imkanlarına tuşlanmışdır. İnkişafedici təlim, ilk növbədə, **təfəkkürü və yaradıcılığı** formalaşdırır.

TƏHSİLVERİCİ prinsip

Təlim və təhsil anlayışları bir-birinə uyğun gəlir. Təlim təhsili həyata keçirmək prosesidir. Təhsil təlim üçün həm əsas, həm də nəticədir. Təlimin

təhsil verən funksiyası təlim zamanı bilik və bacarıqlar vasitəsi ilə tərbiyə və inkişafın həyata keçirilməsidir.

Təlimdə fərdi yanaşma prinsipi

Təlimdə fərdi yanaşma prinsipinin şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə almağı, hər kəsin inkişafı üçün əlverişli şərait yaratmağı və təlimdə uğurlu fərdi çıxırını tapmağı tələb edir. Fərdi yanaşma:

1. **zehni** (şagirdin təfəkkürünün, hafizəsinin, diqqətinin və s. xüsusiyyətləri);
2. **bilik və bacarıqların səviyyəsi** (tamlığı, dərinliyi);
3. **şagirdin işgüzarlığı** (səyi, iş tempi, işin asan və ya çətinliyi, diqqətliliyi, yorğunluğu);
4. **təlimə münasibəti** (müsbət, biganə, mənfi);

Bu göstəricilər üzrə hər bir şagirdin fərdi xüsusiyyətlərindən çıxış edərək müəllim təlimdə fərdi yanaşmanı həyata keçirir.

TƏRBIYƏLƏNDİRİCİ PRİNSİP

Təlimin bütün cəhətləri, onun təşkil forması və üsulları da, vasitə və tərzləri də, dərstdə münasibətlərin xarakteri də şagirdlərə müəyyən tərbiyəvi təsir göstərir.

Tərbiyələndirici prinsip şagirdlərdə yüksək əxlaqi keyfiyyətlərin formalaşmasına, onların:

- nitqinə
- görkəminə
- duruşuna
- xeyirxahlıq, qayğıkeşlik, insanpərvərlik ,
- sadəlik, təvazökarlıq hissələrinə
- dərslə davamiyyətinə,
- diqqətli olduqlarına
- təşəbbüskarlığına və s yönəldilməsidir.

Təlimdə əyanilik prinsipi-qızıl qayda

Əyanilik öyrənilən mövzunu tez, asan və şüurlu mənimsəməyə, möhkəm yadda saxlamağa, habelə şagirdləri fəallaşdırmağa kömək edir. Əyanilik konkretdən mücərrədə keçməkdə - ümumiləşdirmə bacarığının inkişafında mühüm rol oynayır.

Əyanilikdən mənimsəmənin bütün pillələrində - yeni mövzunun mənimsənilməsi, möhkəmləndirilməsi və tətbiqi zamanı istifadə edilə bilər.

Təlimdə sistemlilik prinsipi bir neçə cəhətdə özünü göstərir:

- təhsilin məzmununun (proqram və dərslərin) ciddi sistemdə qurulması;
- bilik və bacarıqların ciddi sistemdə, məntiqi ardıcılıqda təqdim olunması (şagirdlərin şüurunda biliklərin sistemli olması);
- öyrənilən biliklərin əlaqələndirilməsi (yeni biliklərin məlum biliklərlə əlaqəli şəkildə mənimsədilməsi);
- şagirdlərin sistemləşdirmə işinə cəlb edilməsi (müxtəlif fənlər üzrə fakt və hadisələrin müəyyən əlamətlərə görə sistemə salınması);

- bütün təlim prosesinin sistemli əsasda təşkili.

Sistemlilik prinsipi təlim prosesinə rəhbərlikdə müəyyən tələblər irəli sürür. Hər fənn üzrə biliklər ciddi sistemdə öyrədilməlidir. Müəllimin şərhində sistem və ardıcılıq gözlənilməli, yeni keçilən mövzular plan əsasında öyrədilməlidir. Şagirdə verilən suallarda, çalışmalarda, təkrarlarda da müəyyən sistem gözlənilməlidir. Bir sözlə, sistemlilik bütün təlim prosesinə nüfuz etməlidir.

Təlimdə müvafiqlik prinsipi

Şagirdlərin gücünə, yaş və anlama səviyyəsinə uyğun qurmağı nəzərdə tutur. Təlim gücə uyğun olmadıqda şagirdə özünə inamsızlıq baş qaldırır, müəllimin zəhməti, səyi hədəf gədir.

Təlimin müvafiqlik prinsipinə iki cür baxış mövcuddur. Birinci baxışa görə, təlim uşağın səviyyəsinə tam uyğun olmalı, ikinci baxışa görə isə təlim uşağın inkişafından irəli getməli və onu öz arxasınca aparmalıdır. İkinci mövqə inkişafetdirici təlim baxımından daha yararlıdır

Təlimin həyatla əlaqələndirilməsi prinsipi

Təlimi həyatla sıx əlaqəli şəkildə qurmağı nəzərdə tutur. Təlimin həyatla və əməklə əlaqələndirilməsi həm təlimə, həm də əməyə şüurlu xarakter verir, fənnə marağı artırır.

Bu prinsip bir neçə istiqamətdə tətbiq edilir:

- təlimin məzmununun həyatla, cəmiyyət quruculuğu təcrübəsi ilə əlaqələndirilməsi;
- öyrənilən biliyin şagirdlərin şəxsi təcrübəsi və müşahidələri ilə, oyun və digər fəaliyyət növləri ilə əlaqələndirilməsi;
- nəzəri biliklərin müxtəlif növ praktik işlərə tətbiq edilməsi;
- təlimin əmək və istehsalatla əlaqələndirilməsi.

Təlimdə elmilik prinsipi

Elmilik prinsipi zehni qüvvə və qabiliyyətləri inkişaf etdirməkdə, təbiət və cəmiyyət hadisələrinə elmi baxışlar aşılamaqda, elmi biliklərə maraq və tələbat yaratmaqda böyük əhəmiyyətə malikdir.

Elmilik prinsipi bir neçə cəhətdə özünü göstərir:

- ətraf aləm haqqında düzgün təsəvvürlər formalaşdırmaq, şagirdləri müşahidəçiliyə alışdırmaq;
- qazanılmış təsəvvürləri, faktiki materialları ümumiləşdirmək əsasında nəticələr çıxartdırmaq;
- şagirdləri tədricən elmi idrakə yaxınlaşdırmaq: müstəqil problemlər qoyub, onların həlli yollarını tapmağa istiqamətləndirmək.

MÜSTƏQİLLİK prinsipi

Tədris prosesində insanın məcbur edilmədən görüdü işləri nəzərdə tutur. Belə fəaliyyət nəticəsində insan özünün daxili tələbatını təmin edir.

Özünü təşkil prinsipi

Biliyin öyrədilməsi, qavranılması, və ona yiyələnməsini şagirdlər öz hesabına yerinə yetirirlər.

Kollektivçilik prinsipi

Şagirdlərin müəllimin müdaxiləsi olmadan öz aralarında ünsiyyəti və əməkdaşlığını nəzərdə tutur .

APARICILIQ -liderlik PRİNSİPİ

Və ya liderlik- şagirdlərin təhsil-tərbiyə prosesindəki kollektiv fəaliyyətində, onun ayrı-ayrılıqdakı çıxışları, iştirakçılar arasında fəaliyyətini nəzərdə tutur.

MƏSULİYYƏTLİK PRİNSİPİ

Məsuliyyətlik prinsipi- şəxsiyyətin öz davranışında hamı tərəfindən qəbul olunmuş normalara riayət etməsi və öz hərəkətlərinə cavabdeh olmaqda özünü göstərir.

PSIXOLOJİ TƏHCİZAT PRİNSİPİ

təlimin vacibliyinin düzgün əsaslandırılması, hər bir şagirdə ona qarşı müsbət münasibətin formalaşdırılmasını göstərir

TƏDRİS PROSESİNDƏ PSIXOLOJİ PRİNSİPLƏR

Şəxsiyyətə yönəlmiş prinsip-mərkəzində şagirdin şəxsiyyət kimi durmasına yönəlmiş prinsipidir.Müəllimin şagirdə şəxsiyyət kimi yanaşması onlarda təlimə marağı artırır və məsuliyyəti gücləndirir.

FƏAL İDRAK PRİNSİPLƏR

FƏAL İDRAK prinsipi- təlim prosesində şagirdin idrak fəallığının yeni biliklərin əldə edilməsinə yönəldilməsidir.

ÇEVİKLİK PRİNSİPİ

dövrün tələblərinə uyğun olaraq standartlar, təlim prosesinin təşkili, təlim strategiyaları daim təkmiləşdirilməlidir.

Qabaqlayıcı prinsip-

Şagirdə müasir dövrdə baş verən sürətli dəyişiklikləri, informasiyanı müstəqil əldə etməyi, onu yenidən işləməyi və düzgün tətbiq etməyi öyrədilməlidir.

Şagirdlərin məktəbdə aldığı bilik, bacarıq və vərdislər onların yeni bilik əldə etməsinə maraqlı yaratmalıdır

Əməkdaşlıq prinsipi-

«müəllim- şagird» qarşılıqlı münasibətlərində onların bərabərhüquqlu «tərəf-müqabil» kimi çıxış etməsi vacibdir

DİALOJİ PRİNSİP-

müzakirə olunan məsələlərdə şagirdlərin bir-biri və müəllimlə qarşılıqlı fikirləri müzakirə etməsini göstərir.

YEKUN

Şagirdin təlim uğurları əldə etməsi üçün mühit, tədris fəaliyyətinə maraqlı yaratmaq üçün demokratik dəyərlərə söykənən müəllim-şagird əməkdaşlığı tələb olunur.Çünki,
«Şagird obyekt deyil, subyektdir»

«ÖYRƏNMƏYİ ÖYRƏTMƏK

K.Uşinskiyə məxsus ifadədir. Təlim prosesində müəllimlər qarşısında «öyrənməyi öyrətmək» tələbini qoyaraq onu uşaqların gələcək həyatda sərbəst fəaliyyətinə təsir edən ən mühüm proses hesab etmiş və «bir şeyi öyrənməyin ən yaxşı yolu həmin şeyi öyrətməkdir» ideyasını irəli sürmüşdür.

«PSIXOLOJİ İNKİŞAF» IN TƏDQİQATÇILARI

İ.Q.Pestaloççi

A.Disterveq

K.Uşinski

L.C.Viqotski

C.P.Rubinşteyn

L.Zankov

Ə.Əlizadə

ƏDBİYYAT

1.Coğrafiyanın tədrisi metodikası.Dərslik. N.S.Seyfullayeva. Bakı 2012.

2. Uşaqlar necə dərk edir» Açıq Cəmiyyət İnstitutuBakı 2000

3. «Tənqidi təfəkkür inkişafın əsasıdır» I kitab Açıq Cəmiyyət İnstitutu Bakı 2000

4.« Yeni pedaqoji təfəkkür» . Ə.Əlizadə Bakı 2001